

УСІ ДАТИ В ТЕКСТІ ПОДАНО ЗА НОВИМ СТИЛЕМ

1918

ПЕРЕМОЖНІ БОЇ

МІЛІТАРНИЙ
АТЛАС КИЄВА

Цей альбом — про місто, яким ми ходимо щодня. Призначаючи зустрічі у центрі Києва, орієнтуємося на сучасні символи міста — перепічки, пам'ятники персонажам гумористичних творів, колишні назви, що відійшли у минуле.

Мета «Голосіївської Криївки» — позначити важливі місця бойової сили Армії УНР. Адже це військо 100 років тому переживало процес становлення у горнилі війни — так само як ЗСУ зараз. Саме тому ми ініціювали створення цього альбому.

Наш альбом охоплює переважно центр Києва, а також Шулявку, Лук'янівку, Микільську Слобідку. Бої за українську державність точилися на значно більшій території. Ми ж сфокусувалися на ключових переможних битвах, розташуваннях найдієвіших військових формувань Армії УНР. Також присвятили окремий розділ місцям проживання бойових командирів українського війська.

Ми ходимо тими самими вулицями й парками, попри будівлі, в яких вирувала історія. А хочеться — бодай зрідка — нагадувати собі: я іду слідами Всеволода Петріва, Євгена Коновальця, Симона Петлюри. Я маю зробити свій внесок у розбудову української держави та українського Києва.

Сотня Січових стрільців під час військової підготовки у Києві

Дякуємо Київській міській державній адміністрації за підтримку проекту «Історичний полігон», в рамках якого видано цей альбом. Ми були безмежно щасливі виграти конкурс Департаменту суспільних комунікації КМДА та реалізувати наш задум!

Дякуємо нашим партнерам — громадській організації «Експертний Корпус», яка розробила ідею та працювала над її втіленням!

Спасибі історика Михайлу Ковальчуку за створення фахових текстів до видання!

Дякуємо нашим друзям, які допомагали з інтелектуальною частиною і ділилися слушними порадами, видавцеві й киевознавцю Дмитрові Савченку та досліднику історії фортифікації Максимові Ющенку.

Дякуємо усім добровольцям, які фінансово долучилися до оформлення альбому — таким чином він справді став народним! Ваші імена мають бути вписані у це видання:

Андрій Серета

Duos Home

Микола Українець

Марк Ткачук

Сергій Волошин

Олег Слабоспицький

Андрій Лоза

Валентина Хамайко

Мар'яна Загазей

Ольга Стульківська

Олександр Денисенко

Максим Ющенко

Сергій Молодід

Василь Федюк

Андрій Чубик

Олексій Лежанін

Дмитро Ільницький

Олександр Мелашкін

Андрій Лапін

Ігор Бігун

Лариса Піскова

Дмитро Дудка

Богдан Яцун

Дмитро Ткачук

Олександр Чуб

Дмитро Вербич

Наталія Мацибок-Стародуб

Андрій Волошин

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Тексти: Михайло Ковальчук

Роман Кулик

Ідея: Анастасія Швайко,

Роман Кулик,

Аліна Карбан

Керівник проекту: Тетяна Швидченко

Історична консультація: Науково-дослідний інститут українознавства МОН України

Художнє оформлення мап: Микита Плюто

Обкладинка: Катерина Садовщук

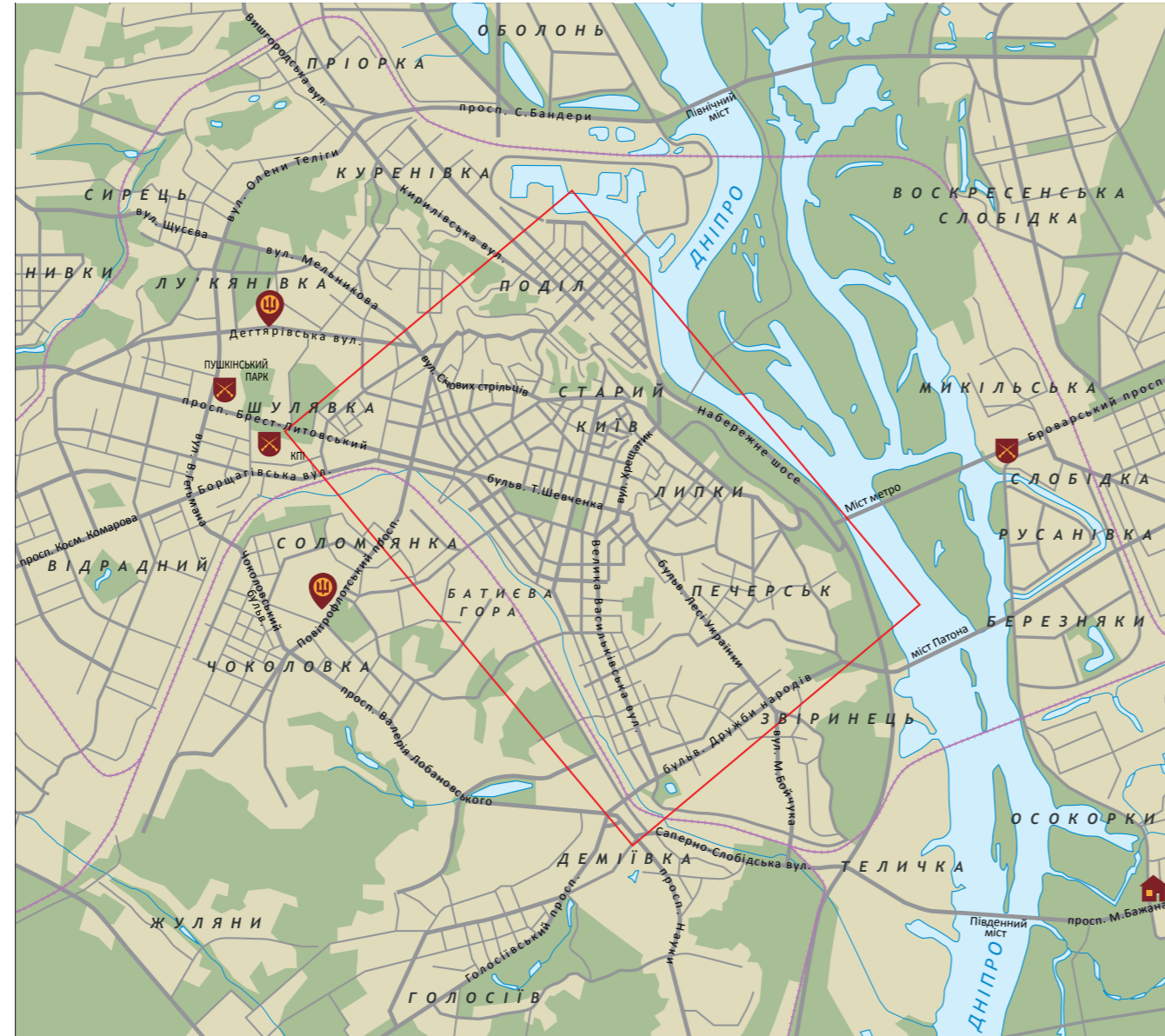
Редактор: Леся Салій

Верстка: Микита Плюто (друге видання)
Роман Марчишин (перше видання)

Огляд українських військ в Києві.
Березень 1918 року

ЗАГАЛЬНА МАПА КИЄВА

ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА КИЄВА

Пояснення:

Місця розташування військових частин та установ

Місця вуличних боїв у Києві в січні—лютому 1918 р.

Адреси проживання визначних військових діячів

Адреси адміністративних будівель

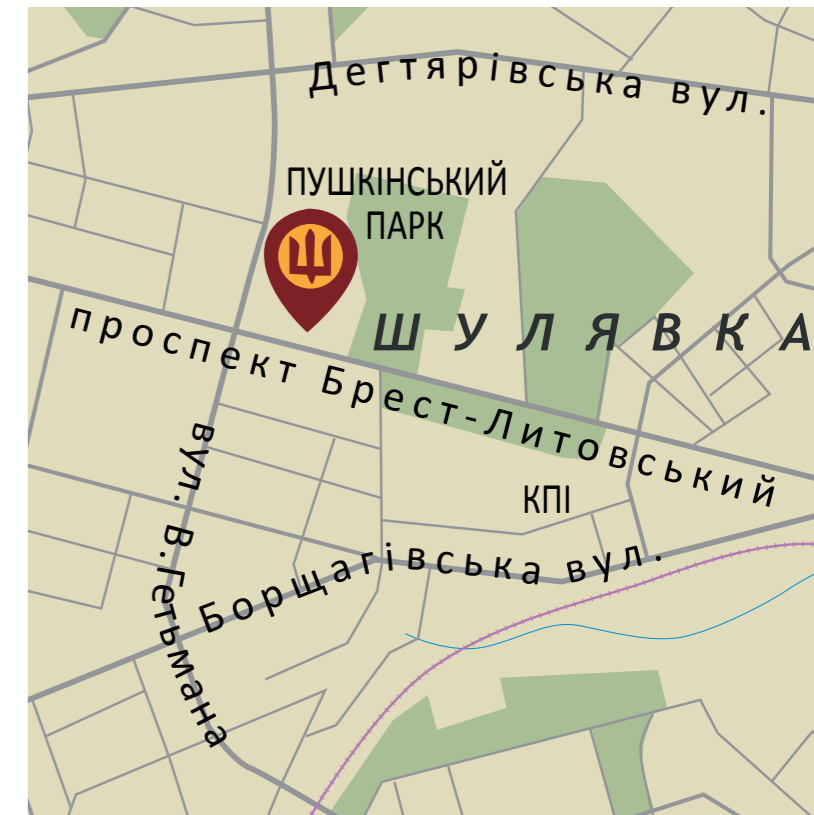
1. Центральна Рада
2. Український військовий клуб імені Павла Полуботка
3. Рада народних міністрів УНР
4. Міністерство військових справ
5. Генеральне секретарство міжнародних справ
6. Генеральний штаб Армії УНР
7. Державний банк

Події в центральній частині Києва, окреслена червоним квадратом, винесені на окрему мапу

МІСЦЯ РОЗТАШУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ТА УСТАНОВ

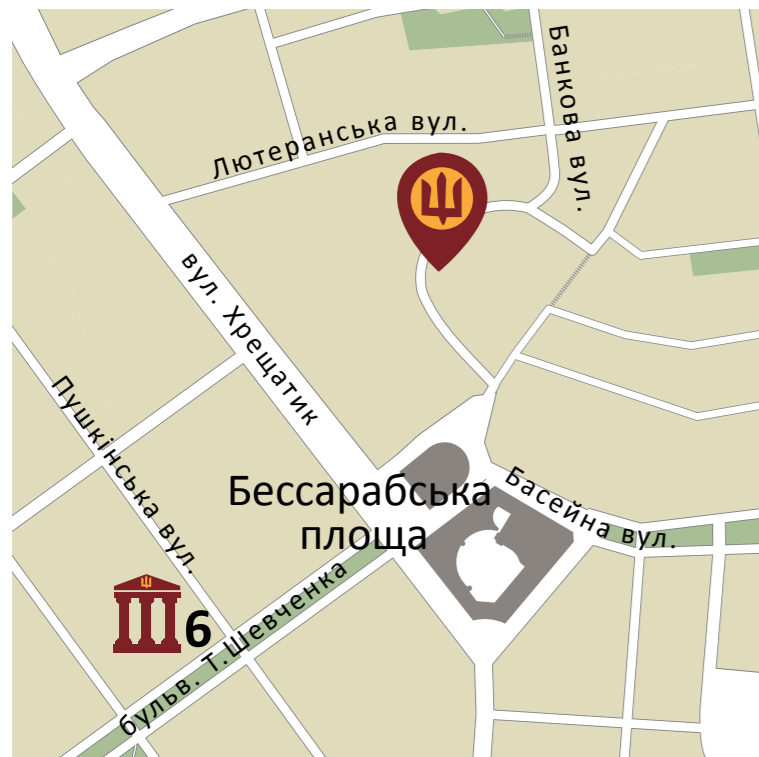
1918

1 травня 1917 р. на Скаковому полі (сьогодні тут розташовані корпуси й павільйони кіностудії імені Олександра Довженка) відбулося організоване Українським військовим клубом імені Павла Полуботка свято «перших квітів». Під час святкування близько 3 тис. вояків- українців, які відмовилися вирушати на поповнення до лав російської армії й натомість вимагали створення українських національних частин, проголосили створення **1-го Українського полку імені Богдана Хмельницького**. Вояки самостійно розподілились на батальйони, роти й відділення. Не спромігшись завадити ініціативі вояків-українців, російська військова влада була змушена погодитись на створення полку. Ці події стали першим кроком до відродження національних збройних сил в 1917–1921 рр.

“З-за рогу вулиці показується голова колони. Повіває розкішний прапор з образом великого гетьмана. Чудовий оркестр. Попереду командир полку, полковник Ю. Капкан... Проходять курінь за курінем, сотня за сотнею... Гарні, веселі, могутні, горді. Вони перші творці нової історії України...”

Генерал-хорунжий Армії УНР Юрій Тютюнник

Штаб особливого коменданта Києва Михайла Ковенка

вул. Лютеранська, 18

Саме в руках Михайла Ковенка зосереджувалася найвища військова влада у Києві під час придушення більшовицького повстання та боротьби з військами Михайла Муравйова в січні — лютому 1918 р. Посаду начальника його штабу обіймали підполковники Володимир Сальський, Олександр Сливинський.

Товариш (заступник) військового міністра УНР Володимир Кедровський так описував штаб Михайла Ковенка у ці дні: «Штаб розташований недалеко від Печерська, в якісь гімназії чи бурсі (йдеться про Лютеранську гімназію, — ред.). Галас, гармидер стояв навкруги невимовний. Хтось кудись поспішає, хтось наказує, лається і т.д. Тут теж гуртки озброєних цивільних людей, очевидно, теперішніх оборонців Києва».

Полковник Армії УНР Володимир Кедровський. Активний учасник українізації імператорської армії. Безпосередній учасник придушення більшовицького заклоту в січні 1918го. На той час був заступником Генерального секретаря військових справ. Згодом служив на посаді головного державного інспектора Армії УНР та перебував на дипломатичних посадах

Рада Вільного козацтва Катеринославщини

вул. Хрещатик (Будинок Слов'янського), 1

Наприкінці січня 1918р., після від'їзду найбільш лояльних Центральної Раді українських підрозділів на лівобережний фронт, саме робітничі загони київського й катеринославського Вільного козацтва стали основною військовою силою уряду УНР в столиці. Таке становище зберігалось у перші дні більшовицького повстання в Києві. Загалом чисельність Вільного козацтва у Києві сягала в цей час понад 600 бійців

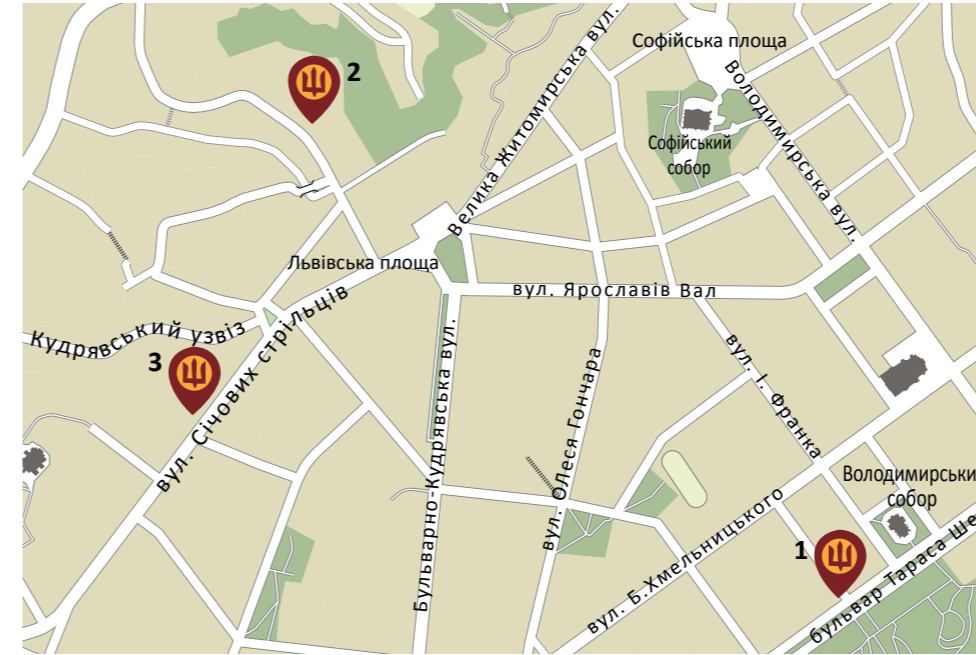
Парад частин київського вільного козацтва

Казарми Київського робітничого полку Вільного козацтва

розташовувалися в приміщенні Костянтинівського військового училища (нині Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут на вул. Московській, 45)

Київські вільні козаки витримали основний тягар бойових дій проти заколотників у перші дні більшовицького повстання. Полк формувався з завданням «удержати непорушно порядок та спокій на Україні, уберегти хазяйство, все добро народне од знищення, грабування і взагалі стояти на сторожі спокою та порядку і захищати здобутки революції». Командиром полку був старшина-богданівець Кельвич, начальником штабу полку — Олександр Євтухів.

Курінь Січових Стрільців

розташувався в грудні 1917 — середині січня 1918 р. в приміщенні Комерційного інституту (нині це Педагогічний університет ім. М. Драгоманова (бульв. Т. Шевченка, 22-24)) (1), а в середині січня 1918 р. переїхав до будинку Київської духовної семінарії на Вознесенському узвозі, 20 (2) (сьогодні тут розташована Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури). Командиром куреня був Євген Коновалець, його помічником — Андрій Мельник.

Січові стрільці зіграли вирішальну роль у ліквідації прориву заколотників в центрі міста 31 січня 1918 р. й придушенні більшовицького повстання на Подолі. Активні бойові дії січовиків врятували Центральну Раду в найбільш напружений період вуличних боїв.

У 1918 році полк розгорнули на місці 1-го Київського Костянтинівського військового училища. До січневого заколоту офіцери та юнкери також приймали активну участь в боях з більшовиками, а 20 листопада 1917 року Симон Петлюра перейменував училище на Першу українську військову юнацьку школу імені Гетьмана Богдана Хмельницького. Частина вихованців школи брала участь в боях під Крутами, а частина - в боях зі збільшовиченими робітниками в Києві під проводом Петлюри у складі підрозділу чорних гайдамаків. Після окупації радянська влада створила на його місці Київське вище військово інженерне училище. Після проголошення незалежності — Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації. А вже 29 січня 2018 року інститут отримує історично заслужене почесне найменування “Імені Героїв Крут”

Полковник Армії УНР Євген Коновалець. Активний учасник вуличних боїв у Києві січня 1918 року. На той час - командир Галицько-Буковинського куреня Січових Стрільців Центральної Ради. У подальшому служив на посадах командира 1-го полку Січових Стрільців, начальника Осадного корпусу, командувача Східного фронту Армії УНР. Засновник і командант Української військової організації та Організації українських націоналістів

Полковник Армії УНР Андрій Мельник. Учасник придушення січневого виступу більшовиків у Києві 1918 року. На той час - начальник штабу Галицько-Буковинського куреня Січових Стрільців і один із найближчих соратників Євгена Коновальця. Служив на посаді начальника штабу в полку Січових Стрільців, Осадному Корпусі, Окремому загону Січових Стрільців, Дієвій Армії УНР. Співзасновник УВО та ОУН

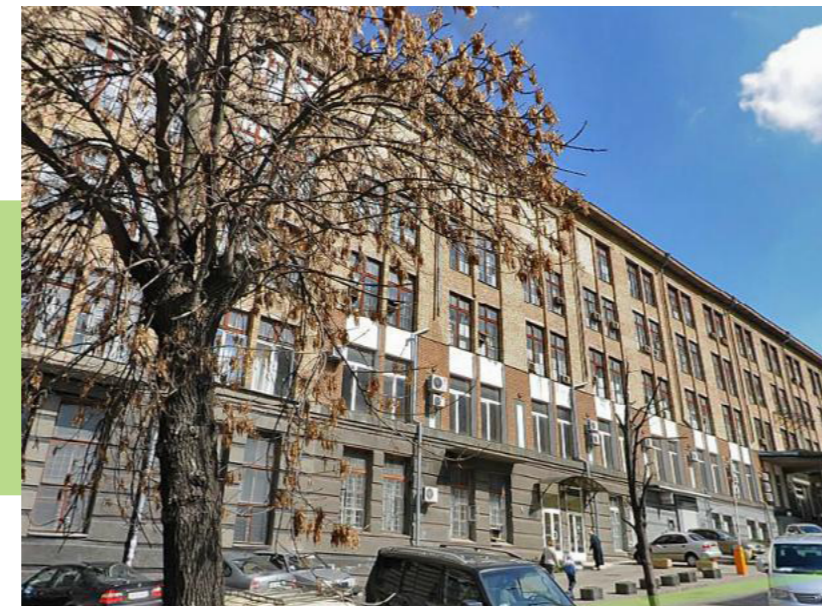

1-й кінний полк Вільної України

розташований в казармах (колишній Діловий двір) на вул. Діловій, 1 (сьогодні на цьому місці — державне підприємство «Квант», між вулицями В. Тютюнника, І. Федорова й вул. Діловою).

З самого початку більшовицького повстання виступив у повному складі на боці Центральної Ради. Полк взяв активну участь в облозі «Арсеналу». Командир полку підполковник Григорій Адамович на завершальному етапі бойових дій був призначений командиром 1-ї окремої кінної бригади.

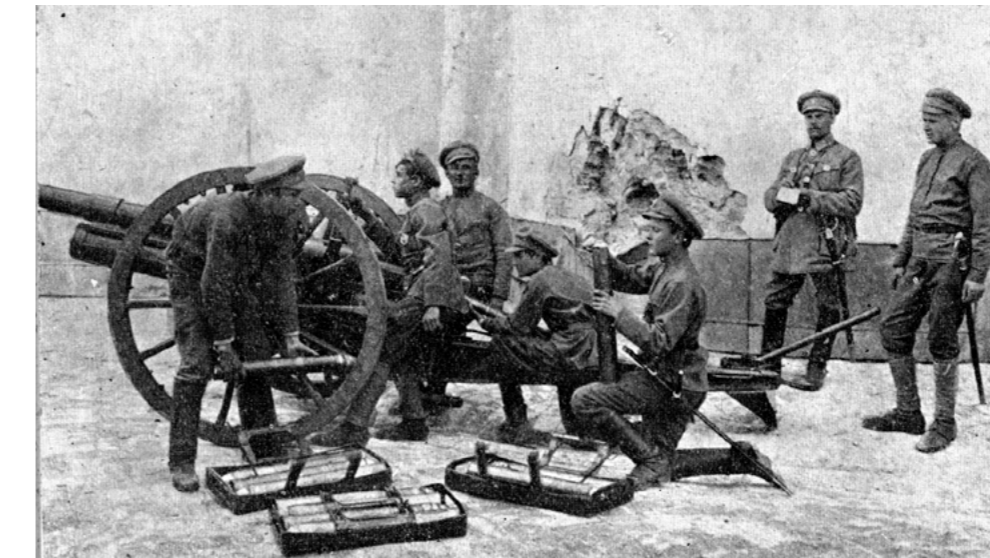
Приміщення державного підприємства «Науково-дослідний інститут «Квант» по вулиці Федорова, 4. Входить до складу «Укроборонпрому» і за часів Союзу спеціалізувалось на авіаційній та радіолокаційній техніці. За час з відновлення незалежності України - «Квант» зосередився на виготовленні комплектуючих для бронетехніки і зенітно-ракетних комплексів, радіоелектронних комплексів для флоту і берегових РЛС, брав участь в розробці танку Т-84, електротехнічного обладнання для танку «Оплот» та БРТ-4.

Добровольчий загін, створений для визволення Катеринославщини

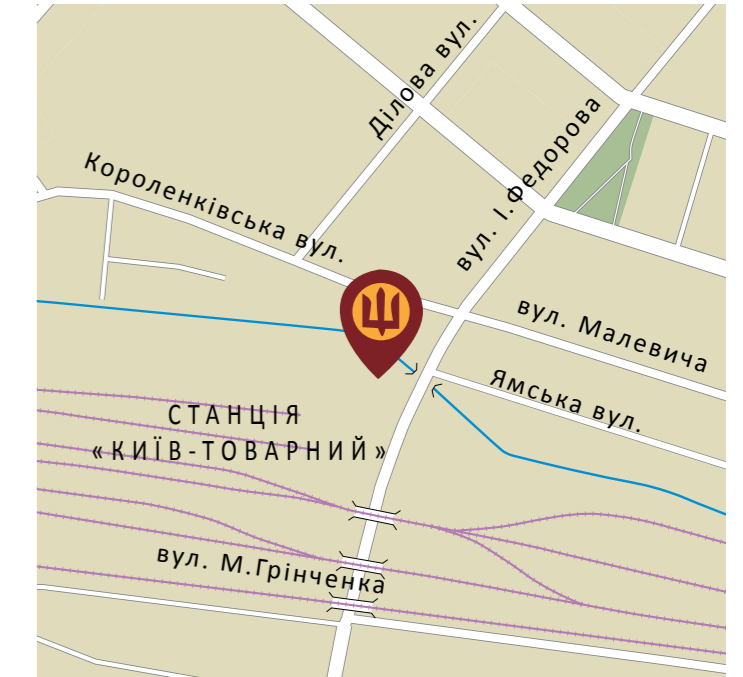
перебував у вагонах на ст. Київ-І Товарний, поблизу Батієвої гори.

Цей загін, організований у січні 1918 р. зусиллями групи біженців з Олександрівська та Катеринослава, мав на озброєнні артилерію, яка вже ввечері 29 січня розпочала обстріл «Арсеналу».

Гарматний вогонь значною мірою деморалізував арсенальців. Як свідчив один з більшовицьких керівників, «артилерія завдавала величезної шкоди захисникам «Арсеналу». Заводські стіни раз у раз здригалися від снарядів». Інший учасник тих подій так описав дію артилерії катеринославців: «Від снарядів загорілися прилеглі до заводу дерев'яні сараї саперних казарм і зарево пожежі, піднімаючись вогненними язиками в темряві ночі, слугувало прекрасною мішенню для обстрілу Арсеналу гарматчиками Центральної Ради».

Артилеристи Січових Стрільців

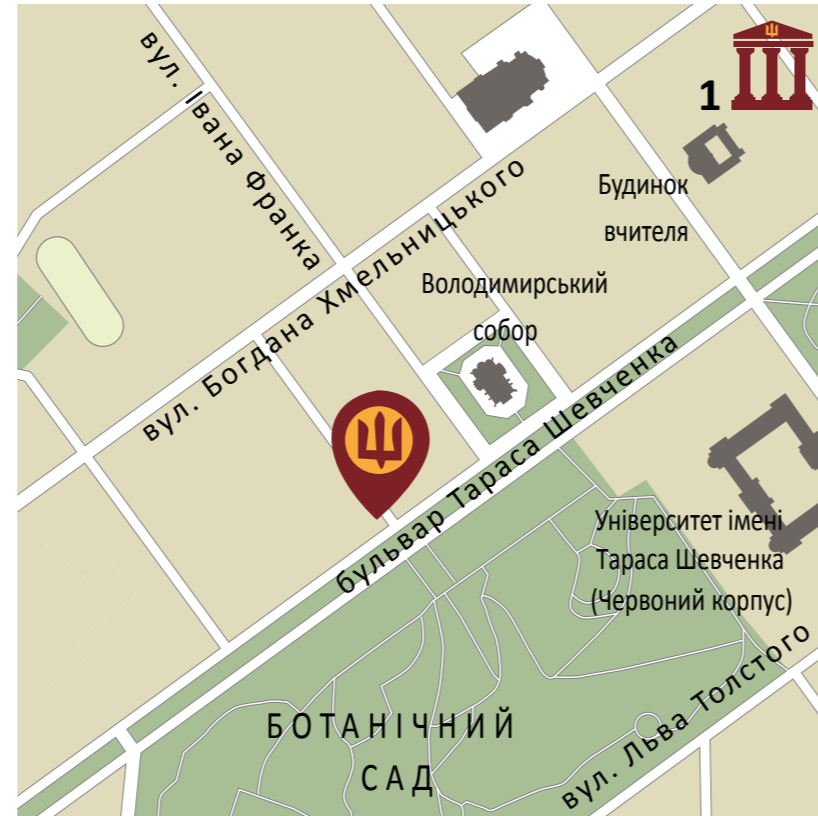
Морський курінь імені Петра Сагайдачного

розташований в приміщенні 4-ї школи прапорщиків (нині це Педагогічний університет імені Михайла Драгоманова на бульварі Т. Шевченка, 22–24)

Сформований з моряків-українців Чорноморського флоту, курінь в перші дні повстання дотримувався нейтралітету, але 31 січня виступив на захист Центральної Ради. Чорноморці вели бої з більшовиками біля «Арсеналу» та Центральної міської електричної станції (вул. Андріївська, 19). Командир куреня — Степанець.

Сучасний вигляд приміщення 4-ї школи прапорщиків на бульварі Шевченка 22-24, де у 1918-му році базувався Морський курінь.

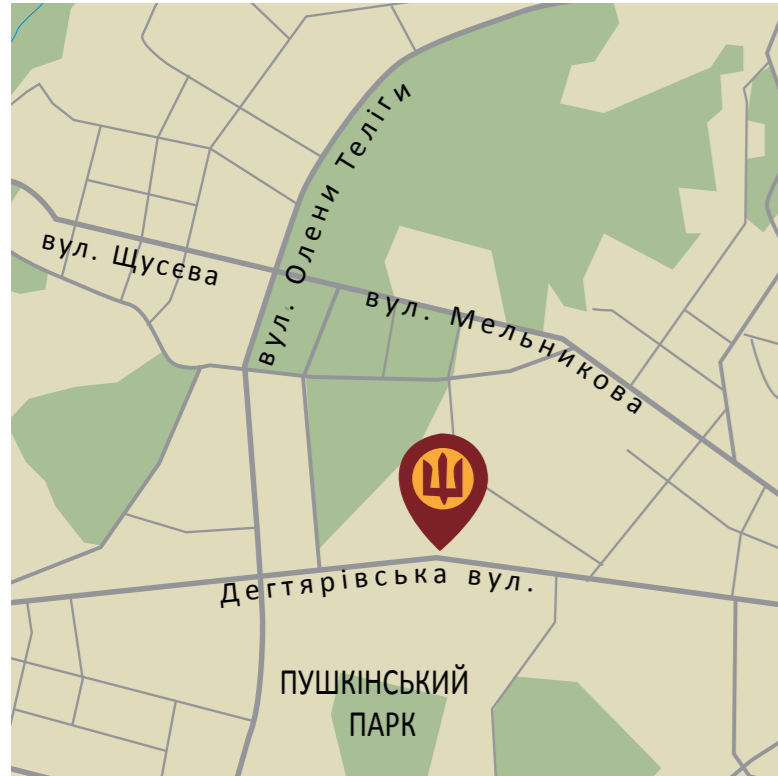
Приміщення колишніх Бендерських казарм, сучасний вигляд

Сердюцький полк імені Павла Полуботка

Розташовувався у Бендерських казармах (сьогодні це квартал між сучасними вулицями Г. Андрющенка, Шолуденка, Маршала Рибалка та В. Чорновола)

Полк вступив у бій з більшовиками на Шулявці. Один з полуботківців згадував: «Один раз напали на касарні... більшовики вночі. Козаки босі, лише в підштаниках та сорочках, вискочили». 1 лютого курінь відіграв головну роль у придушенні більшовицького повстання на Шулявці, здобувши з боєм зайнятий повсталими будинок КПІ. «Після цього взяли боєм Політехнікум, а полонених більшовиків заперли на горищі, щоб не стріляли по наших касарнях,— згадував старшина-полуботківець.— Дали їм бочку оселедців, та не дали води».

Гайдамацький кіш Слобідської України

Створений Симоном Петлюрою наприкінці січня 1918 р. Спочатку кіш займав кілька порожніх санітарних потягів на запасних коліях поблизу станції Київ-Лук'янівка (сьогодні це територія, обмежена вулицями Сім'ї Хохлових та Дегтярівською і Лук'янівським кладовищем).

Кіш був створений після того, як Петлюра був змушений піти з посади в уряді через конфлікти з Винниченком та проактивну стратегію керування військами Центральної Ради.

Гайдамацький Кіш формувался з мотивованих добровольців поміж українізованих підрозділів, вільного козацтва та студентів, тому з початком першої українсько-більшовицької війни разом із Січовими Стрільцями став ядром армії УНР.

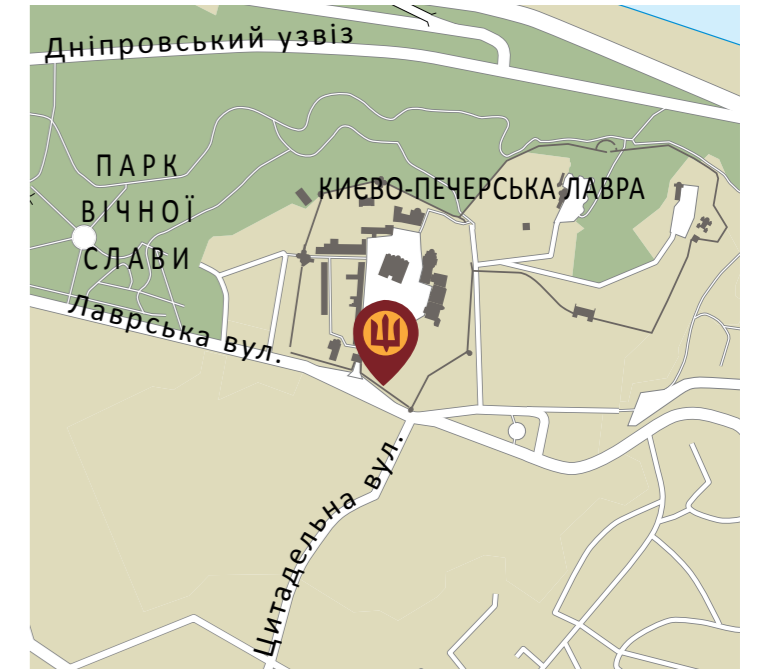
Петлюра оголосив набір у Кіш через тодішні ЗМІ - зокрема газету "Нова рада", а назву "Слобідський" Кіш отримав із тактичних міркувань - на момент його формування більшовики захопили Харківщину і Петлюра ставив ціллю підрозділу звільнити Слобожанщину. Швидко формування Коша забезпечив тоді ще штабс-капітан Генерального штабу Армії УНР Олександр Удовиченко, який пішов з посади одразу після відставки Петлюри.

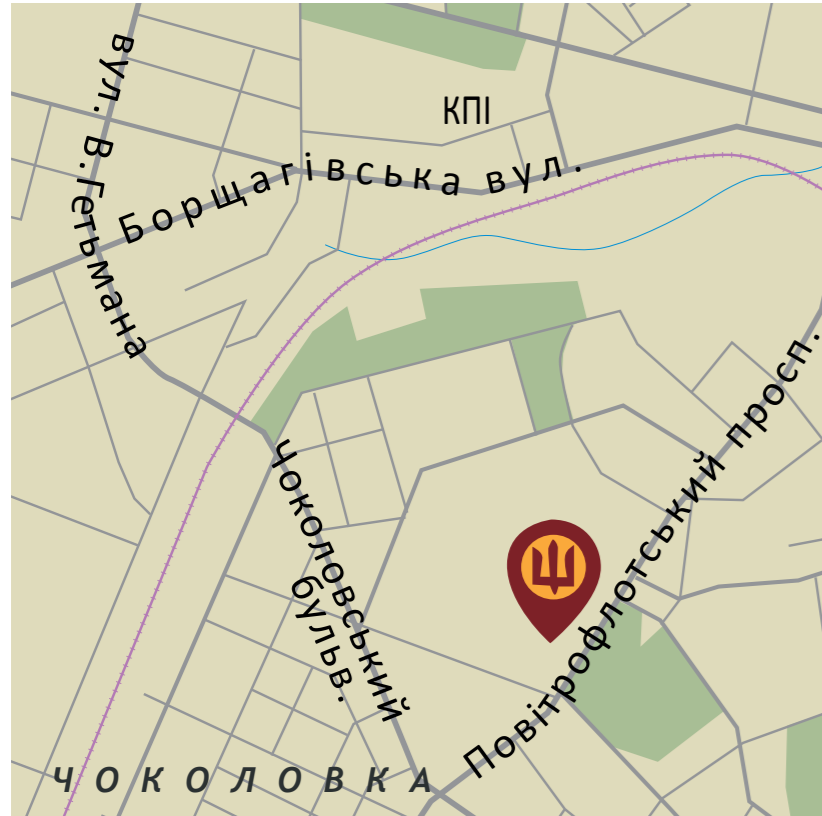
Генерал-хорунжий Олександр Осецький. Виходець із дворянської родини Волинської губернії та кадровий офіцер імператорської армії. Першу Світову закінчив на посаді командира бригади 2-ї гренадерської дивізії Гренадерського корпусу. Товариш Олександра Удовиченка, разом із яким приєднується до Гайдамацького Коша Слобідської України Симона Петлюри перед січневим повстанням. У подальшому займав посади начальника Генерального штабу військ Директорії, заступника Військового міністра УНР, головного інспектора військ УНР та командувача Холмської групи Дієвої армії УНР.

Під проводом Симона Петлюри від'їхав на більшовицький фронт, в напрямку Полтави і руху армії Муравйова. 13 січня Кіш провів свої перші бої за станцію Гребінка. Під тиском чисельно переважаючих червоногвардійців. Після низки боїв Кош набирає бійців, реорганізується і вирушає на Чернігівський напрям.

Уже після боїв за Бахмач і Крути приходить звістка про масштабне повстання більшовиків у столиці і 1 лютого Петлюра повертається до Києва для захисту Центральної Ради. Зупинившись у приміщеннях Києво-Печерської Лаври, гайдамаки звідси почали свій переможний наступ на «Арсенал». Саме прибуття до Києва Петлюри з його підрозділом змінило розклад сил у місті. Свіжі сили гайдамаків замінили на низці позицій виснажені 5-денними боями частини, а Симон Петлюра частково перебрав командування лояльними до Центральної Ради силами від Михайла Ковенка. Прибуття Коша забезпечило придушення більшовицького повстання у Києві.

Старшини (офіцери) штабу Гайдамацького Коша.
Сидять: невідомий старшина, полковник, генерал Василь Кирей, командир Гайдамацького коша Симон Петлюра, начальник штабу коша полковник Олександр Удовиченко, сотник Опанас Харченко.
Стоять: старшина Судаків, командир автопанцирного дивізіону полковник Овчаренко, начальник постачання сотник Базилевич, ад'ютант командира сотник Майборода, діловод штабу військовий урядовець, полковник Тимченко, сотник Княжевич

Полк імені Костя Гордієнка

Розташувався полк у березні 1918 р. в приміщенні Миколаївського військового гарматного училища. Нині це Повітрофлотський проспект, 28, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, раніше — головний корпус Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського.

Створений шляхом українізації військових частин на Західному фронті, полк спочатку витримав важкі бої з більшовиками в Києві. Увійшовши як кінний курінь до складу Окремого Запорізького загону армії УНР, гордієнківці повернулися на початку березня 1918 р. до Києва, щоб завершити своє формування.

Генерал - хорунжий Армії УНР Всеволод Петрів. На час більшовицького повстання у Києві - командир полку імені Костя Гордієнка, першої кінної частини Армії УНР, що була сформована на Північно-Західному фронті з українців 7-ї Теркестанської дивізії. Полк з боями дістався до Києва і «з коліс» потрапив у бої. Гордієнківці брали активну участь у вуличних боях з більшовицькими загонами. Після придушення повстання Всеволод Петрів займав низку посад як у діючій армії, так і на виховних посадах. Найвищі - 1й генерал-квартирмейстер Генерального Штабу УНР та начальник Генерального Штабу. Знаний військовий стратег та історик

В січні 1918 полк імені Костя Гордієнка розмістився в Миколаївському артилерійському училищі. Його заснували в 1914 році, напередодні Першої Світової, створивши найбільший в Російській імперії навчальний полігон. Влітку 1918 року тут тимчасово базувався Київський державний український університет, створений Центральною Радою. У подальшому заклад змінив багато назв, зберігаючи військову артилерійську спеціалізацію. Напередодні російсько-української війни - "Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського". Натомість від початку агресії РФ багато аргументованих запитань викликає почесне найменування університету, присвоєне указом президента Януковича 22 лютого 2013 року, незадовго до Революції Гідності. На протигагу радянському генералу Івану Черняхівському висувують саме генерала-хорунжого Армії УНР Всеволода Петріва, який безпосередньо пов'язаний з історією Києва, цього університету та безсумнівно є видатним українським стратегом та військовим педагогом

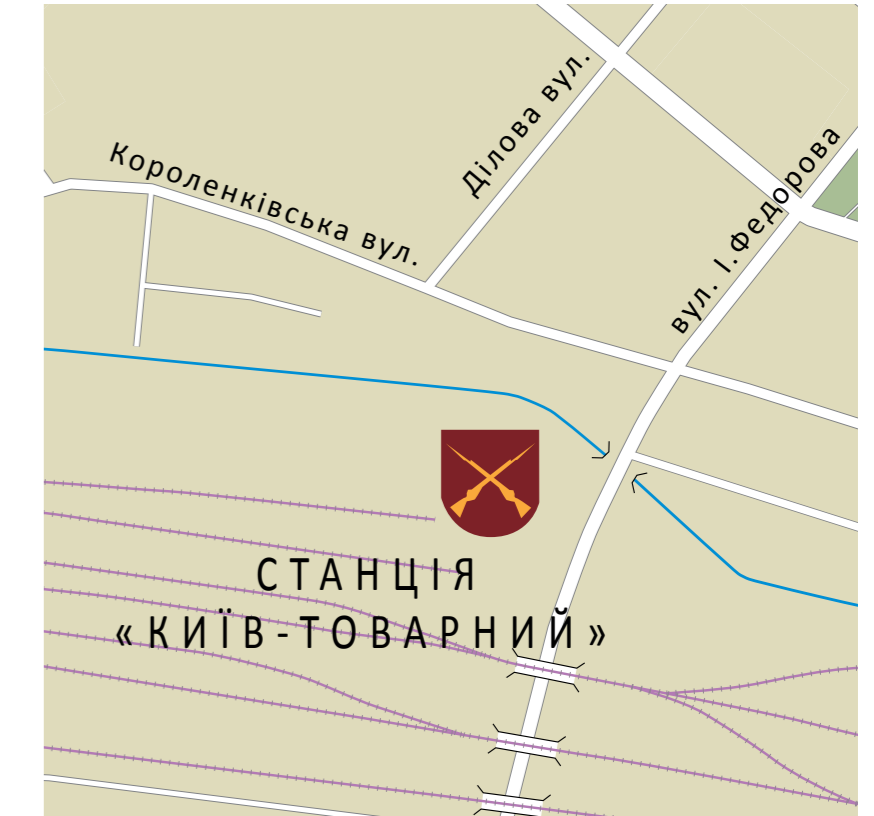
Командир полку полковник Всеволод Петрів згадував про цей етап формування гордієнківців: «В одному помешканні стояв штаб полку разом шість люда та половина муштровиків, а в другому — скорострільні та друга половина. Немустрові примістилися в долішньому поверсі біля кухонь та почали приготувати їду так для цього складу полку, який був, як і для того, що ще мав бути». Невдовзі кінний полк ім. Костя Гордієнка разом з запорожцями вирушив на більшовицький фронт.

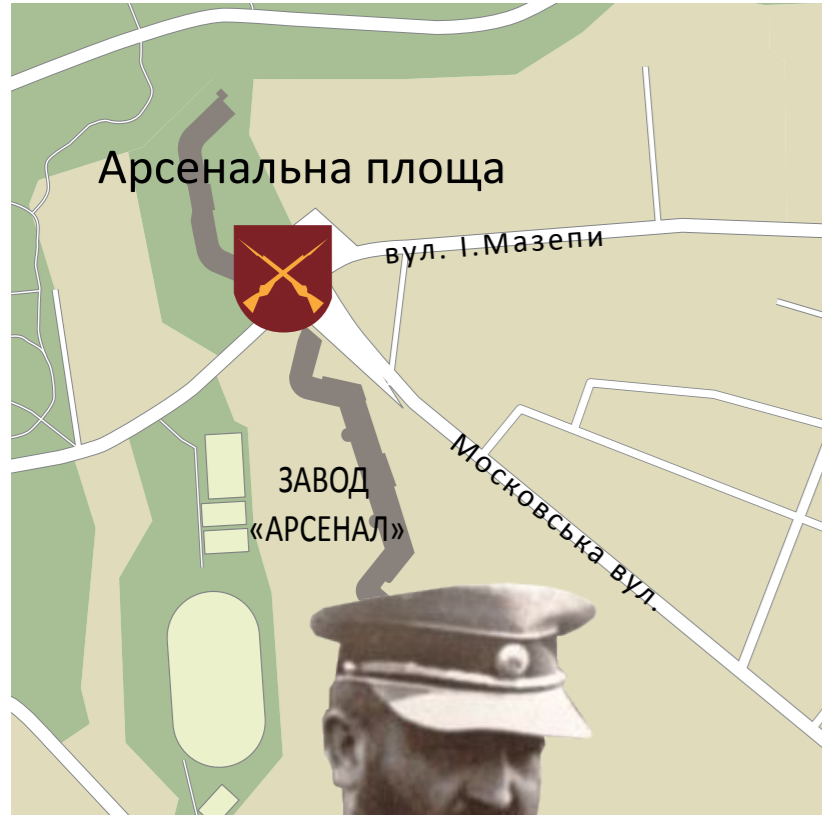
МІСЦЯ ВУЛИЧНИХ БОЇВ У КИЄВІ В СІЧНІ — ЛЮТОМУ 1918

1918

Товарна станція

Залізнична станція Київ-І Товарний поблизу Батієвої гори стала осередком боїв майже з перших днів повстання. Керівники більшовицького виступу на Деміївці прагнули захопити станцію, аби перерізати залізничне сполучення столиці з лівобережжям Дніпра й нейтралізувати українську артилерію, що вела звідси обстріл «Арсеналу». 30 січня бій з червоногвардійцями витримав полк імені Костя Гордієнка, що саме прибув до Києва з Західного фронту. Оскільки гордієнківці швидко відбули на захист центральної частини міста, бойові дії проти більшовиків вели нечисленні загони Вільного козацтва. Завдяки запеклому опорі козаків ворогові вдалося завладіти станцією лише після кількох днів боїв, коли «Арсенал» вже був приречений. Червоногвардійці розгорнули наступ Великою Васильківською вулицею в бік Бессарабки, але курінь Чорних гайдамаків завдав поразки супротивнику і захопив станцію. 6 лютого станцію атакували авангардні частини радянських військ Муравйова, які прорвалися Залізничним мостом через Дніпро. Наступного дня в цьому районі точилися запеклі бої, доки надвечір 7 лютого більшовики не зайняли станцію остаточно.

Генерал-хорунжий Армії УНР Володимир Сальський. Уродженець дворянської сім'ї Волині та кадровий офіцер, активний українізатор частин імператорської армії у 1917 році. Під час січневого повстання більшовиків - начальник штабу коменданта Києва Михайла Ковенка. Фрагмент спогадів генерала про штурм Арсеналу: *“Петлюра, будши на чолі Коша, в критичних хвилях не раз, з рушницею в руці, става до бою, як звичайний козак. Мені особисто доводилось бачити в шеренгах відділу, що штурмом штурмом здобував Київський Арсенал, фортецю комуністів, заняття якої вирішило дальшу долю повстання”*

Арсенал і довколишній район

Арсенальна площа була місцем безупинних боїв упродовж 29 січня — 3 лютого 1918 р. Уже вранці 29 січня вільні козаки, 1-й кінний полк Вільної України й панцерники почали рухатися Олександрівською вулицею до «Арсеналу», але були зупинені кулеметним вогнем і пострілами з рушниць. Надалі тут точилися щоденні перестрілки. Штурм позицій повсталих ускладнювався тим, що арсенальців підтримала значна частина вояків Понтонного куреня, розміщеного в казармах напроти «Арсеналу». З казарм понтонерів, вікна яких були справжніми амбразурами, червоні прострілювали Олександрівську й Микільську вулиці.

Казарми понтонерів і завод «Арсенал» займали колишні оборонні споруди Київської фортеці — казарму на перехийку та арсенальські майстерні відповідно. Вони були повернуті фронтом в бік Маріїнського парку та Клову, перед казармами був рів, а потужні цегляні стіни цих споруд давали гарний захист оборонцям. Українські війська були змушені атакувати їх в лоб, під вогнем з десятків амбразур. Перестрілка тривала, допоки 2 лютого на арсенальну площу не прорвалися частини під командою Симона Петлюри, які з боєм здобули казарми понтонерів. На світанку 3 лютого курінь червоних гайдамаків і 1-ша сотня Січових Стрільців повели наступ на «Арсенал» і після запеклого опору зайняли завод. Преса повідомляла, що до полону потрапили 300 арсенальців.

Район північної (1) й західної частини «Арсеналу» (2) був охоплений боями вже з 29 січня. Зокрема, опівдні 29 січня Вільне козацтво почало наступ на «Арсенал» з боку губернаторського будинку (ймовірно, йдеться про палац генерал-губернатора — будівлі вже немає; адреса: Інститутська, 20 / Шовковична, 8). Але козаки не мали змоги перейти рів на підступах до «Арсеналу», оскільки супротивник стримував їх щільним кулеметним вогнем. Позиційний бій на цьому відтинку перейшов у фазу гарячого протистояння, коли ввечері 1 лютого арсенальці здійснили нічну вилазку й збили варту Вільного козацтва з-під школи сліпців. Вільні козаки відступили Інститутською вулицею. Командир Гордієнківського полку полковник Всеволод Петрів став свідком цього відступу: «Ще за хвилину по Інститутській зачорніло від юрби, яка, стріляючи в гору та вигукуючи, йшла в нашу сторону. Попереду докладно бачилось два скоростріли, які тягнули в руках. Вільні Козаки скрикнули і, стріляючи вгору, побігли в бік Державного Банку, але наші “фронтвики” швидко засіли за стовпами від ліхтарень та телеграфів і почали стріляти до юрби з віддалі яких 100 до 80 кроків. Звітам відповідали безладною стріляниною і видко було як пробують поставити скоростріли, навіть один з них дав дві-три черги, високо, понад голови, але змовк, і юрба, стріляючи, з криком кинулась врозтіч, залишивши скоростріли, вбитих і раних». Сміливою контратакою, яка перейшла в запеклий рукопашний бій, гордієнківцям вдалося зупинити наступ більшовиків й відкинути їх до «Арсеналу».

Будинок на вулиці Московській, 7 (3) став місцем постійного бою між немущтовою сотнею Сердюцького полку ім. Богдана Хмельницького й арсенальцями.

Завод "Арсенал" - ключовий центр більшовицького заклоту у Києві. Одне з найбільших військових підприємств Російської імперії, що спеціалізувалось на виробництві артилерії, боєприпасів та комплектуючих до неї.

Перехрестя Фундуклеївської й Володимирської вулиць, а також район готелю «Прага»

Вранці 31 січня червона гвардія Подолу й частина Сердюцького полку ім. Петра Сагайдачного розгорнули активні бойові дії, діставшись через Михайлівську й Софійську площі до Володимирської вулиці. Оскільки більшість захисників уряду УНР в ці дні перебувала на Печерську, заколотники майже безперешкодно дісталися готелю «Прага» (сьогодні це вул. Володимирська, 36) (1), з даху якого почали обстрілювати з рушниць і кулеметів будинок Центральної Ради. Невдовзі окремі групи червоногвардійців і сагайдачників атакували будинок військового міністерства УНР на Фундуклеївській вулиці (сьогодні вул. Б. Хмельницького, 9) (2). Спершу озброєні співробітники міністерства під натиском більшовиків були змушені відступити. Учасникам бою запам'ятався героїчний вчинок одного з українських офіцерів, який прив'язав національний прапор до багнета і намагався на розі Фундуклеївської й Пушкінської вулиць повести бійців в контратаку, але був смертельно поранений ворожою кулею.

Після вуличних боїв. Будинок на перетині Володимирівської та Ярославового Валу

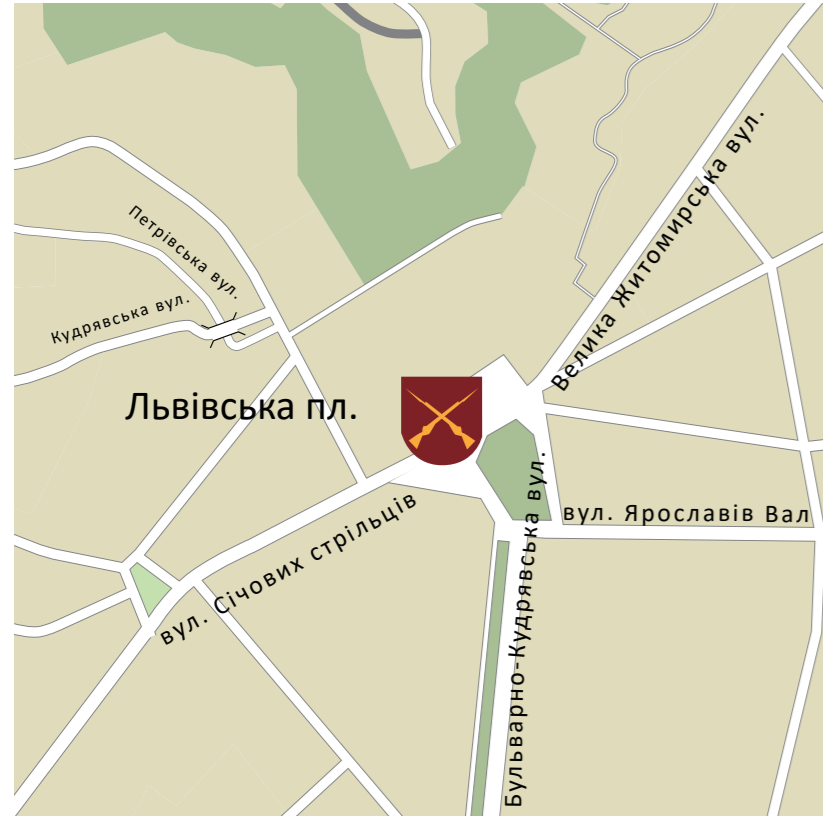
Але наступ більшовиків вдалося затримати, коли в контратаку кинулися менше ніж десяток співробітників військового міністерства УНР, в т.ч. товариш міністра О. Жуковський, старшини Д. Ровинський, П. Кудрявцев, В. Євтимович, О. Соломінський. Учасник атаки, М. Удовиченко, так описував подальший перебіг подій: «Такий оборот діла більшовики ні в якому разі не передбачали і ми зразу їх морально побідили, а 5–6 трупів давали й фізичну силу над ними, а тому вони, не роблячи ніякого опору, почали поспішно одступати, кидаючи як поранилих, так і зброю. На підмогу мною був викликаний броньовик, який в цей мент під'їхав до нас. З військового міністерства підійшла підмога і ми стали продовжувати свій наступ».

Кулеметний броневий автомобіль «Остін» - основним тип кулеметного броневий автомобіля російської армії. Всього на озброєння поставили 168 одиниць. Оснащений двома кулеметами "Максим" убаштах.

Очистивши від супротивника Фундуклеївську вулицю, загін О. Жуковського атакував готель «Прага». «Зібрана військовим міністром група почала під його керівництвом атаку готелю, — згадував М. Удовиченко. — Пробираючись попід стінами, нарешті увірвалися в приміщення, закінчивши справу багнетним боєм всередині будинку. Було захоплено кулемети. З нашого боку було поранено коменданта міністерства Ровенського». Своєю відчайдушною атакою співробітники військового міністерства УНР відкинули більшовиків у бік Софійської площі й врятували Центральну Раду від загибелі.

Полковник Армії УНР Олександр Жуковський. Ветеран Першої Світової війни та активний учасник українізації імператорської армії 1917 року. Учасник обох всеукраїнських військових з'їздів, член Українського Генерального військового комітету, де відповідав за агітаційно-просвітню та організаційну роботу. Брав безпосередню участь в придушенні січневого повстання більшовиків, а згодом - військовий міністр в уряді Центральної Ради. У складних умовах провів реорганізацію Армії УНР після відступу з Києва в лютому 1918 року, провів кілька реформ її структури та з метою підвищення дисципліни - розпустив солдатські комітети, що часто слугували інструментом пропаганди більшовиків

Сінна площа і Львівська вулиця

Вирішальне значення для перелому бойових дій в центрі міста на користь захисників Центральної Ради мали дії Січових стрільців опівдні 31 січня. Розгорнувши наступ з приміщення Духовної семінарії, січовики дістались Сінної (тепер Львівської) площі. Наступ піхоти прикривав імпровізований «броньовик» — вантажне авто з кулеметом. Бойове зіткнення з подільськими червоногвардійцями на Сінній площі літописець Січового стрілецтва описав так: «Тут зав'язався короткий, але надзвичайно кривавий бій. Там один із перших був важко поранений Петро Пасіка. На заімпровізованім "брюновику" за кілька хвилин уся залога полягла. Один тільки, забутого назвиська, наводчик у живих залишився і, не відриваючись від скоростріла, ні на хвилину не переставав обстрілювати більшовиків. Тут рушив удар Січових стрільців на багнети й ручні гранати. Сінну площу здобуто». До кінця дня січовикам вдалося очистити від більшовиків Велику Житомирську і Володимирську вулиці.

1 лютого Духовну семінарію й позиції січовиків на Сінній площі знову атакували загони червоної гвардії з Подолу. В ході бою обидві сторони мали багато поранених та кількох вбитих, однак захисникам української влади вдалося відстояти свої позиції. В бою відзначилися два десятки юнаків зі складу 2-ї сотні Помічного студентського куреня (1-ша сотня ще раніше вирушила на більшовицький фронт до ст. Крути), що обороняли Духовну семінарію. Командира сотні Спиридона Довгала було важко поранено в бою на Воздвиженській вулиці.

Січові Стрільці базувались у приміщенні Духовної семінарії - сучасний Вознесенський узвіз, 20. Семінарія функціонувала тут з 1901 року. Нині в цьому приміщенні - Академія образотворчого мистецтва і архітектури. Під час січневого заколоту, зрадники з полу Сагайдачного атакували січовиків у приміщенні семінарії. Після відбиття наступу - Січові Стрільці провели успішну контратаку

Полковий прапор Сердюцького полку імені Богдана Хмельницького

Вояк Богданівського полку Іван Лук'яненко переховував полковий прапор Сердюцького полку ім. Богдана Хмельницького від більшовиків у школі в с. Осокорки. Після визволення Києва він приніс цей стяг до Головного штабу військ УНР. Про його героїчний вчинок було оголошено в наказі Військової Офіції УНР від 15 квітня 1918 р.

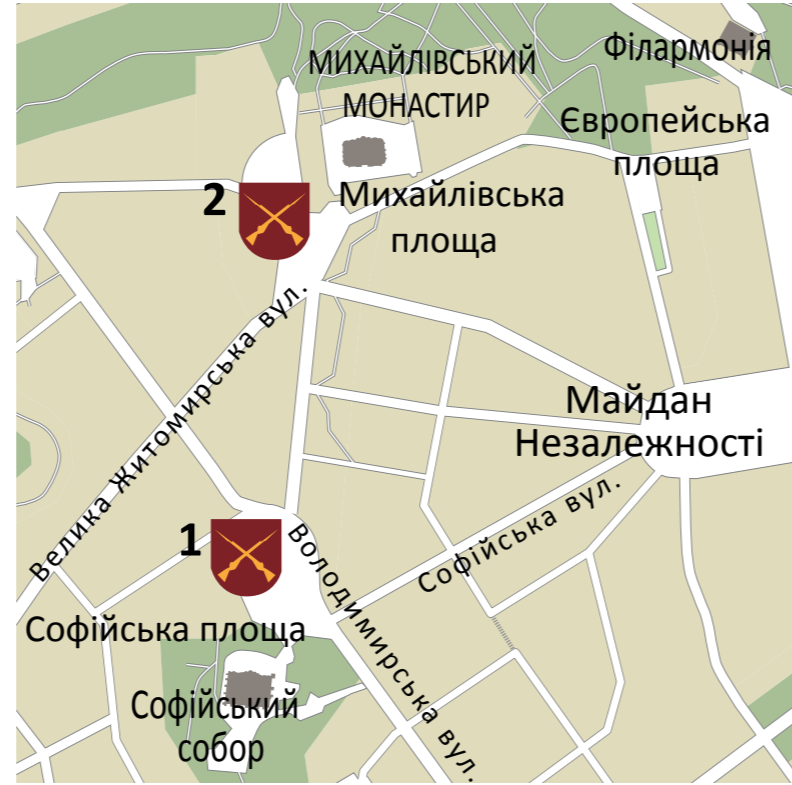
Очевидно, йдеться про земське початкове народне училище, засноване в 1898 р.

Репліка прапору 1-го Українського козацького полку імені Богдана Хмельницького. На 100-річчя УНР його, разом із прапорами ще трьох легендарних частин Армії республіки, прапор полку пронесли на відкритті військового параду під час Дня Незалежності в 2018 році

Софійська й Михайлівська площі

31 січня Січовим стрільцям довелося вести запеклий бій з червоногвардійцями в районі Старокиївської дільниці — на Софійській (1) та Михайлівській (2) площах. Кожен будинок перетворився на фортецю. Командир Січових Стрільців Євген Коновалець особисто брав участь в бою, який точився з перемінним успіхом. Відома учасниця національного руху Надія Суровцова згадувала, якою несподіванкою для співробітниць розташованого неподалік міністерства закордонних справ УНР став телефонний дзвінок від оточених в одному з будинків на Софійській площі січовиків: «Виявилось, що дзвонять з приміщення редакції есерівської “Народної Волі” (на площі Богдана Хмельницького), на розі проти окружного суду та пожарки. Там на другому поверсі сидів в облозі відділ Січових Стрільців з Коновальцем. “Дівчатка, як ви? А нам курити нічого, ми в облозі”. “Гаразд, ждїть нас”.

мирського собору. По дорозі купили в крамниці скільки подужали цигарок і з Рильського провулку підійшли до брами будинку. Коло дзвіниці Софійського собору стояли кулемети, але солдати не звернули уваги на те, що ми ввійшли до брами, і таким чином ми опинилися в редакції. У вікно було видно кулемети. Скільки було сміху, утисків рук, поцілунків. Ми передали хлопцям усе, що принесли, розказали, що знали, про стан річей і зібралися додому. Поворот не пройшов так гладенько, мабуть, солдати таки збагнули, що дівчатка не просто пішли до брами, і коли ми вийшли, нас зустрів кулеметний вогонь. Але, мабуть, невправні вояки в нас стріляли, бо не влучили ні в одну з нас, і ми тим самим шляхом, яким прийшли, повернулися до міністерства». «Залога Січових Стрільців, майже півтора години обложена в Центральній Пошті (йдеться про Центральну телеграфну контору на Володимирській, 23), видержала без огляду на всі ворожі атаки аж до нашого підходу», — свідчив командир Гордієнківського полку Всеволод Петрів.

В ніч на 1 лютого більшовиків вдалося відкинути до Десятинного провулка, Андріївської церкви й Михайлівського монастиря. «Всю ніч на цьому відтинку не вгавав бій, — писав історик Січового Стрільцтва Василь Кучабський. — Більшовики пробували було відкинути стрільців зі здобутих позицій, але безуспішно. Тоді підтягнули міномети, важкими мінами густо обстрілюючи перший січово-стрілецький відділ усю ніч».

1 лютого в районі Михайлівського монастиря точився запеклий бій. «Кілька разів ходили Січові Стрільці під проводом Федя Черника в наступ на Трьохсвятительську і всі рази відбили їх більшовики з величезними втратами, — свідчив Василь Кучабський. — Стрільцькі наступи чергувалися більшовицькими протинаступами, але завсіди були теж криваво відбиті».

Вранці 2 лютого стрілецький відділ Федора Черника під прикриттям кулеметного вогню зламав опір супротивника, багнетною атакою відкинувши червоних до Андріївського узвозу. Шлях на Поділ було відкрито. Вранці 2 лютого район Старокиївської дільниці було остаточно очищено від більшовиків.

Надія Суровцова - відома журналістка, громадська діячка, перекладачка та історик, піз час січневого заколоту працювала в МЗС УНР - редагувала чужомовні видання для міністерства

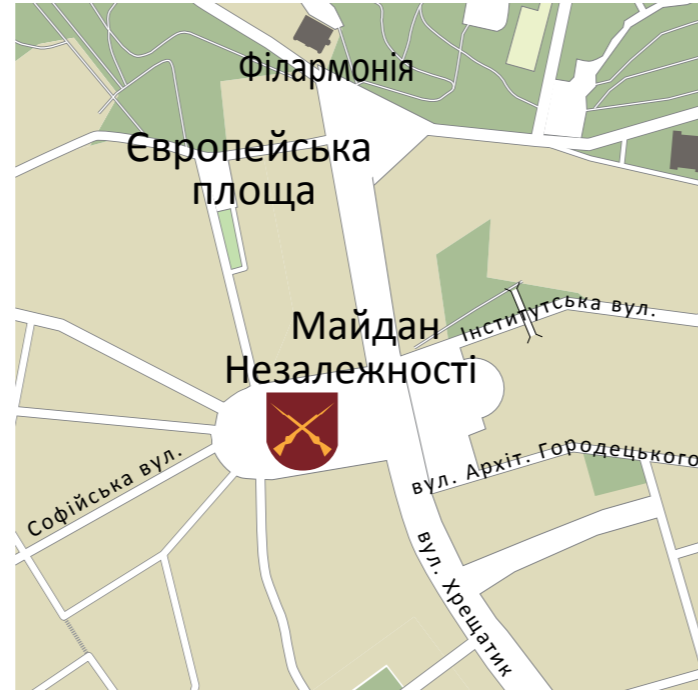
Генеральне секретарство міжнародних справ спочатку працювало в готелі “Савой”, але станом на січень 1918-го року - перемістилось в будинок Музею російського мистецтва на нинішній вулиці Терещенківська, 9, що належав роду підприємців і меценатів Терещенків, та зберігся до нашого часу

Думська площа

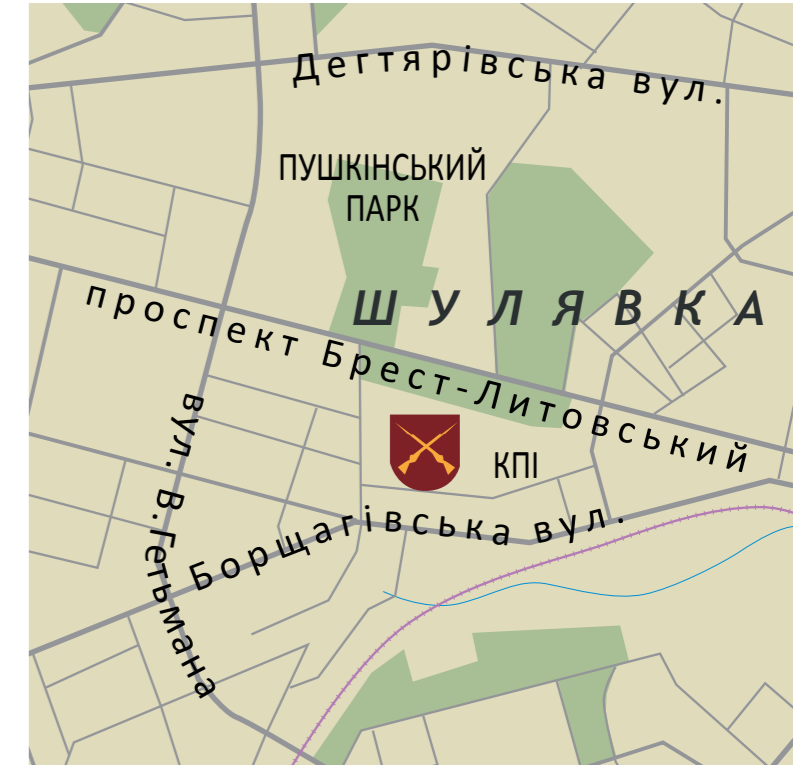
В ніч на 29 січня 1918 р. у районі Миколаївської вулиці біля готелю «Континенталь» (сьогодні це вул. Архітектора Городецького, 5) сталася перша збройна сутичка під час збройного повстання більшовиків та їхніх прихильників: загін кінних міліціонерів спробував дістатись до «Арсеналу», але був обстріляний заколотниками. Четверо міліціонерів були важко поранені, п'ять отримали легкі поранення. Міліціонери були змушені повернутись до своїх Мерінгівською вулицею (тепер Заньковецької).

31 січня частина червоногвардійців з Подолу спробувала зайняти Думську площу, атакувавши нечисленні відділи Вільного козацтва й курінь Сердюцького полку імені Павла Полуботка. Бій відбувався на користь червоних, але становище врятував Гордієнківський полк. В ході запеклого бою гордієнківцям вдалося відкинути червоних з позицій на розі Миколаївської вулиці й Хрещатика. Бій точився з перемінним успіхом, допоки на допомогу гордієнківцям не наспів панцерник. «*Це вирішило долю бою і на Прорізній, а гордієнківці, женучи перед собою ворожі лави, досягли Великої Володимирської вулиці та Софійського Майдану та увійшли в зв'язок зі Січовими Стрільцями, які йшли з боку вулиці Львівської і якраз тоді почали бій за т. зв. "Присутственніе Места" та "Готель Прагу"*», — згадував командир гордієнківців Всеволод Петрів. Зазнавши поразки на цьому напрямку, подільські червоногвардійці більше не робили спроб захопити головну вулицю української столиці.

Район КПІ

В ніч на 1 лютого спалахнуло повстання на Шулявці. Більшовики створили свій штаб у приміщенні КПІ. Застави червоногвардійців з'явилися в Пушкінському парку, на Керосинній (тепер Шолуденка) та Фабричній (тепер Ісаакяна) вулицях. З двору КПІ більшовики викотили панцерник із зіпсованим двигуном і встановили його на Брест-Литовському шосе (тепер проспект Перемоги), обстрілюючи кулеметним вогнем увесь прилеглий район. Під прикриттям нічної темряви червоногвардійці здійснили напад на Бендерські казарми, де розташувалася курінь Сердюцького полку імені Павла Полуботка. Відчайдушною контратакою полуботківці відкинули супротивника. Не допоміг останнім і кулеметний вогонь з броньованої машини: полуботківці, наступаючи з Керосинної й Шулявської вулиць, після недовгої боротьби захопили панцерник. Вранці 1 лютого українські вояки розпочали облогу будинку КПІ, яка завершилась о 14 год капітуляцією повсталих. Переможці доставили близько 100 полонених червоногвардійців в Бендерські казарми.

Думська площа у 1918 році. Нині - Майдан Незалежності

Бендерські казарми - назва виникла через 132-й піхотний Бендерський полк, що дислокувався тут протягом багатьох років. Перші приміщення для армії тут звели ще в 1873 році. У травні 1917 році у Бендерських казармах було створено 1-й Український козацький полк імені гетьмана Богдана Хмельницького. А восени на казармах розмістився 2-й Сердюцький полк імені гетьмана Павла Полуботка, який брав активну участь у боях з повсталими більшовиками

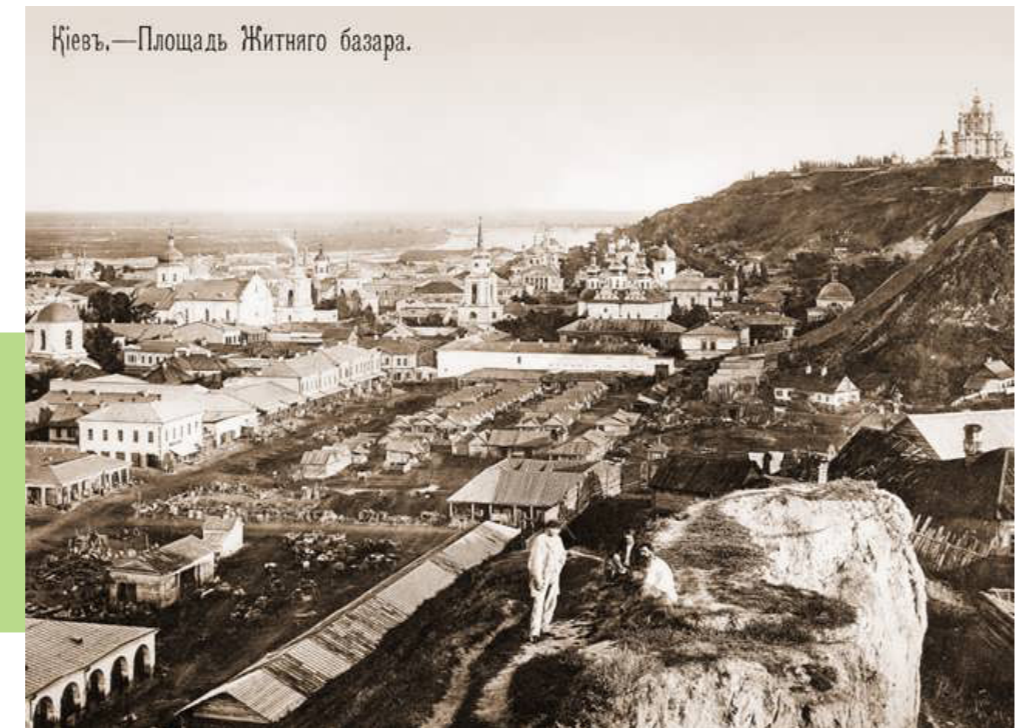

Житній базар – одна з ключових ринкових площ Києва ще з часів Київської Русі. На початку лютого 1918 року базар став частиною географії боїв за Поділ між загонами Січових Стрільців та більшовиками

Поділ

Завдавши поразки заколотникам у районі Старокиївської дільниці, Січові Стрільці й відділи Вільного козацтва 2 лютого розпочали наступ на Поділ. Упродовж дня стрілецькі відділи Івана Чмоли й Федора Черника з боями здобули район Житнього базару й Фролівського монастиря. Ввечері січовики зупинилися на лінії Верхнього Валу.

3 лютого бої на Подолі продовжилися. Запеклий бій спалахнув на Щекавицькому цвинтарі. Оскільки укріплена позиція червоногвардійців за могильними хрестами погано прострілювалась, стрільці вибили супротивника з цвинтаря кількома багнетними атаками. Поразка подільської червоної гвардії була остаточною й Поділ було очищено від заколотників.

Вид з літака на Стару Печерську фортецю, будівлю Арсеналу та Лавру. Зліва видно Ланцюговий міст і Передмостову слобідку, а на задньому плані - Микільську слобідку. По правому ж краю - частина дерев'яного Наводницького мосту

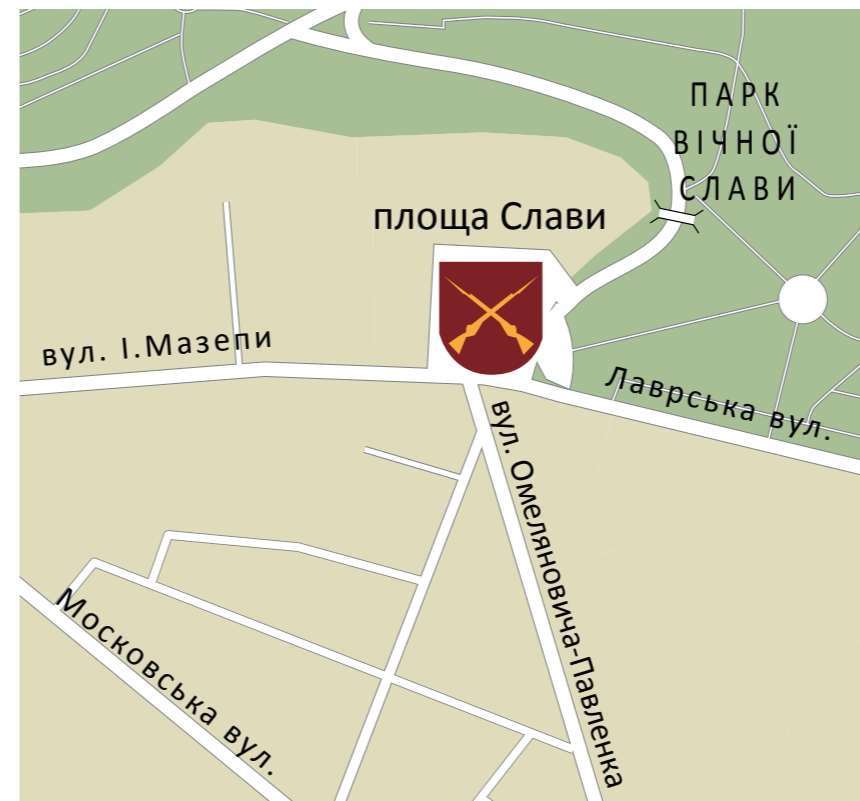
Микільська Слобідка

Вранці 1 лютого військові сили під команду Симона Петлюри (курінь Червоних гайдамаків, 1-ша сотня Січових Стрільців) наблизилися до Микільської Слобідки. Загін червоногвардійців намагався утримати цю позицію, аби не допустити українські війська до Києва, на допомогу захисникам Центральної Ради. Начальник штабу Гайдамацького коша Олександр Удовиченко залишив яскравий опис атаки на Микільську Слобідку: «Розгорнувшись у бойову лаву, йдуть уперед гайдамаки — Січові Стрільці у резерві. Розвідка рушає через міст, але ж одразу кулемети примушують її залягти. Один з гайдамаків упав, судорожно звів руками і ногами, та за хвилину затих. То наша перша жертва. Лаву залягає по відкосу берега і відкриває вогонь. Ворога не видно, але з-за рогу будинку на Слобідці сиплються кулі. Ось друга жертва. Рядом зі мною лежить гайдамак і стріляє, раптом починає повертатись на лівий бік. Блідне обличчя, очі гаснуть.

Дивиться пильно на мене і ледве чути каже: «Пане отамане, вмираю за неньку Україну» і вкриває обличчя червоним шликом. А далі вже рахуємо жертви після бою, а під час бою тільки бачимо, як одні безпомічно застаються лежати на землі, другі зі стогоном повзуть на бік». Запеклий бій тривав кілька годин, червоногвардійці вперто утримували позиції. Однак натиск гайдамаків і січовиків за підтримки вогню гарматної батареї дозволив зламати ворожий опір і очистити Микільську Слобідку від супротивника. Шлях на Київ був вільний. Військові сили Симона Петлюри переправились Ланцюговим мостом через Дніпро й розташувалися в Києво-Печерській Лаврі, готуючись до придушення більшовицького повстання в столиці.

Генерал-полковник Армії УНР Олександр Удовиченко. Під час придушення більшовицького заколоту - начальник штабу Гайдамацького Коша Слобідської України під командуванням Симона Петлюри. Згодом - командир 3-го Гайдамацького полку Армії УНР. 26-31 липня 1919 року у бою під Вапняркою на чолі Третьої Залізної Стрілецької дивізії Армії УНР розгромив 22 частини більшовиків Йони Якіра загальною кількістю 11 тисяч бійців. За цей бій дивізія і отримала почесну назву «Залізна».

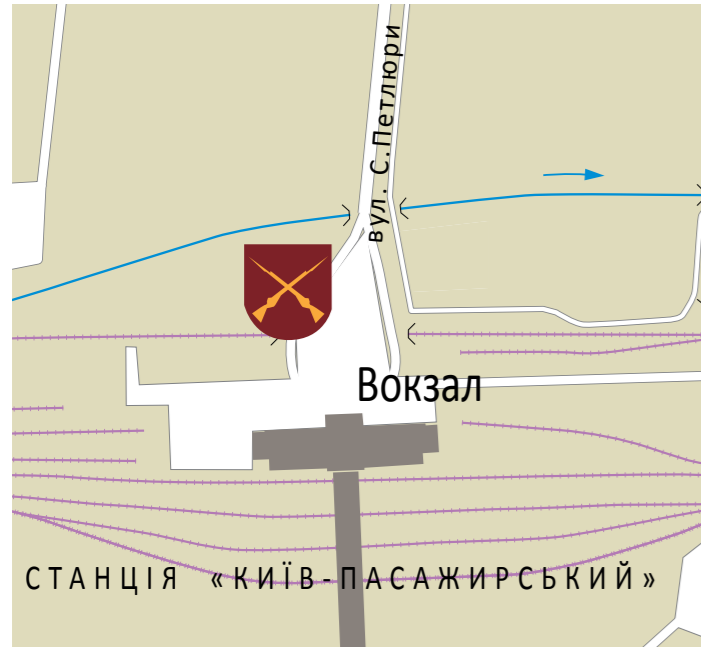

Головний отаман військ УНР Симон Петлюра. Напередодні січневого заколоту обіймав посаду Генерального секретаря з військових справ. В листопаді та грудні придушив два поспіль більшовицькі повстання у Києві. У грудні 1918 року залишив уряд і очолив Гайдамацький Кіш Слобідської України, на чолі якого скеровував придушення січневого заколоту більшовиків у Києві та брав участь у ключових боях за столицю. Разом із Січовими Стрільцями та кіннотниками полку Гордієнка, гайдамаки стали опорою Центральної Ради в охопленому повстаннями Києві. У 1919-1926 рр. – голова Директорії та Головний отаман військ УНР

Район Микільської вулиці й Соборна площа

Вранці 2 лютого курінь Червоних гайдамаків і 1-ша сотня Січових стрільців під загальною командою Симона Петлюри розпочала рух з Києво-Печерської Лаври до «Арсеналу». Микільська (тепер І. Мазепа) вулиця, якою рухалася військова колона, ближче до Соборної площі (сьогодні це площа Слави) стала ареною запеклого бою, оскільки гайдамаків і січовиків обстрілювали заколотники з верхнього поверху 5-ї гімназії (сьогодні це Національний транспортний університет). З понтонних казарм на Арсенальній площі супротивник також вів кулеметний і рушничний вогонь. Симон Петлюра особисто керував боєм, в якому захисникам уряду УНР вдалося ціною значних втрат досягти Микільського монастиря. Лише настання нічних сутінків припинило бойові дії, давши змогу гайдамакам і січовикам готуватися до штурму «Арсеналу».

Безаківська вулиця (тепер Симона Петлюри) і район залізничного вокзалу

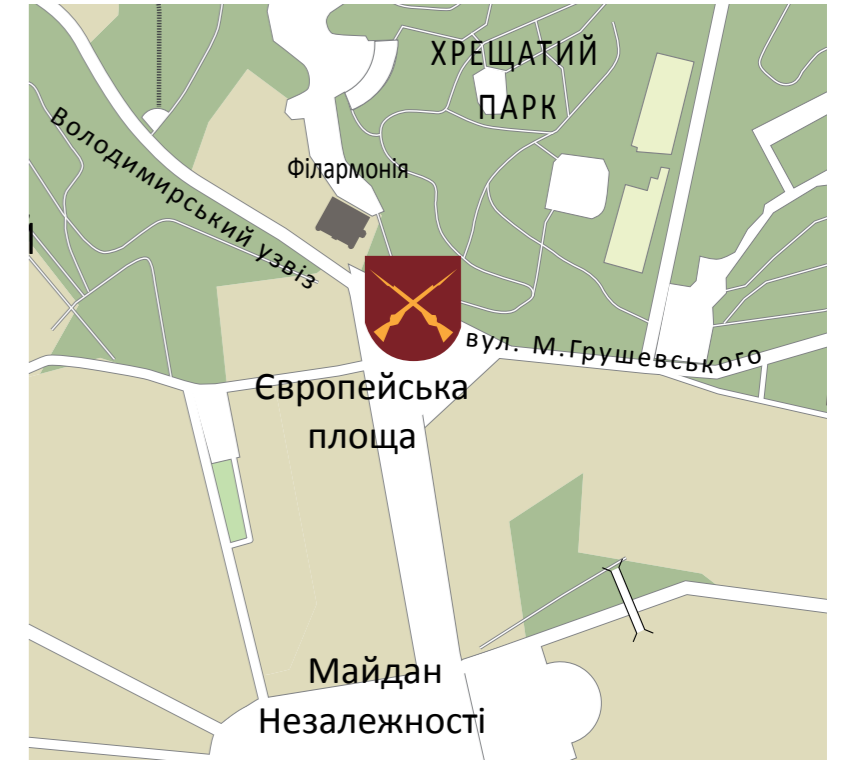
Залізничні майстерні (тепер Київський електровагоноремонтний завод) залишались єдиним осередком більшовицького повстання в центрі Києва після падіння «Арсеналу». Вранці 4 лютого військові сили під команду Симона Петлюри (основу яких складав курінь Червоних гайдамаків) розпочали штурм майстерень. Штаб Симона Петлюри й частина української артилерії розташовувалися біля 7-ї гімназії (тепер спеціалізована школа 135 на вул. М. Коцюбинського, 126). Гайдамаки успішно заволоділи пасажирським вокзалом, але їхній наступ дещо сповільнився, коли залізничники ввели в бій бронепотяг. «Бронепотяг пройшов вздовж станції, обстрілюючи її лівим бортом з кулеметів і весь час продовжував курсувати біля неї», — згадував начальник штабу Гайдамацького коша Олександр Удовиченко. «Притиснувшись по кутках або лежачи на долівці, ми теж відбивалися на всі боки — будинок був дерев'яний і кулі сипалися звідусіль, як горох... Втрати у нас були дуже великі», — згадував інший учасник атаки. 4 лютого, з настанням нічної темряви, гайдамакам вдалося зламати ворожий опір і захопити майстерні. Це означало остаточну поразку більшовицького повстання в центрі столиці.

Залізничні майстерні - останній оплот більшовицького січневого повстання у Києві. Засновані у 1868 році як Головні майстерні з ремонту паровозів і вагонів Києво-Балтської залізниці, а згодом - Південно-Західної залізниці. Напередодні Першої Світової війни Київські майстерні стають найбільшими в Російській імперії з персоналом в понад 2 тисячі робітників. Таким чином Головні майстерні швидко піддалися більшовицькій агітації та дали заколоту значні людські ресурси для підтримання заколоту в районі вокзалу. Зараз на цій території працює Київський електровагоноремонтний завод, який в 1962 році був перейменований і отримав приставку "імені Січневого повстання 1918 року"

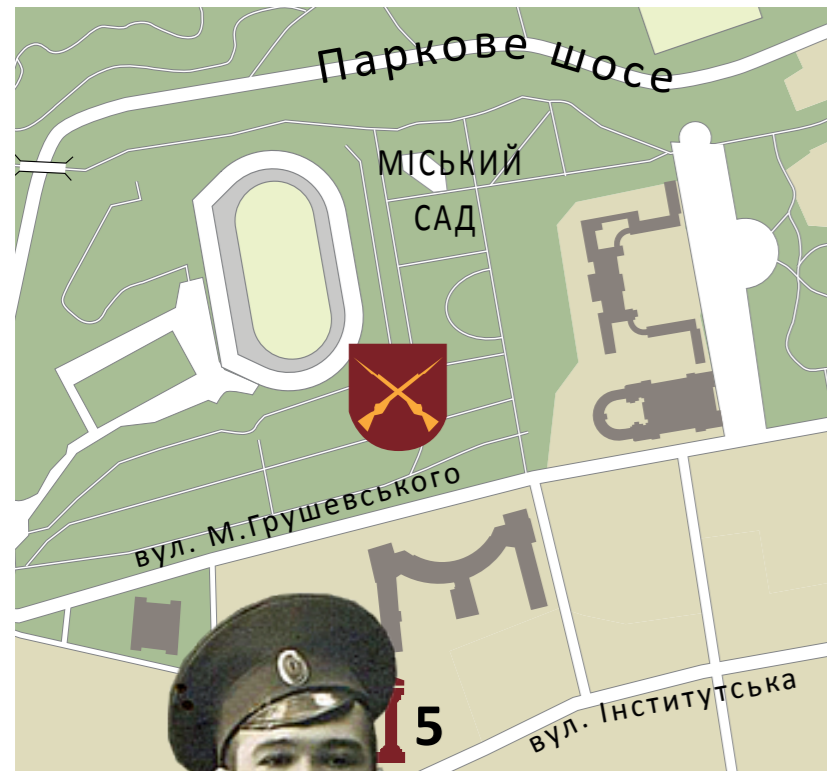

Царська площа і будинок Купецьких зборів

Готуючись дати відсіч радянським військам Михайла Муравйова, які підступили до Києва якраз після придушення більшовицького повстання в столиці, Симон Петлюра розмістив штаб Гайдамацького коша Слобідської України у будинку Купецьких зборів (сьогодні це Національна філармонія України) на Царській площі (сьогодні Європейська площа). Гайдамацький кіш з приділеними до його складу частинами обороняв центр столиці з боку Печерська, займаючи Олександрівську вулицю і частину Маріїнського парку. Фактично, саме штаб Гайдамацького кошу упродовж 5–7 лютого став справжнім керівним центром оборони Києва. Начальником штабу Гайдамацького коша Слобідської України був сотник Олександр Удовиченко, який і здійснював технічну роботу з забезпечення керівництва бойовими діями.

Будинок Купецьких Зборів став останнім великим "опорним пунктом" та штабом українських військ в Києві. 5-7 лютого Гайдамацький Кіш Слобідської України під командуванням Симона Петлюри та Олександра Удовиченка вдало вів бої з більшовиками, що наступали з Подолу. Бої велись і на території Царського Саду (зараз - Міський сад, розташований між Філармонією та Маріїнським палацом, посеред якого стоїть добре відома киянам "Мушля"). Звідси Петлюра та Удовиченко підтримували зв'язок та координувались із Січовими Стрільцями в Михайлівському монастирі та чорними гайдамаками, які дислокувались у казармах Першої української військової юнацької школи на теперішній вулиці Московській, 45/1

Маріїнський парк

Маріїнський парк став головною ареною бойових дій, які вели захисники Києва проти радянських військ М. Муравйова упродовж 6–7 лютого. Гайдамацькому кошеві Слобідської України та іншим українським частинам довелося витримати безперервний натиск більшовиків, які просувалися вглиб правобережної частини столиці. Намагаючись будь-що стримати ворога, гайдамаки відповідали контратаками на кожен ворожий наступ. О. Удовиченко згадував про умови, в яких українським воякам довелося вести боротьбу: «Мороз доходив до 15 ступнів, люди мерзли, увага притупилась, а в цей час з боку Арсеналу вискочив ворожий панцерник, який, обстрілюючи нашу лаву, наближався повним ходом до парку. Лава ринула назад, а за нею по алеї парку йшов панцерник, підганяючи її своїм вогнем. Ми відступили аж до вулиці, що проходила під Висячим мостом, який з'єднував дві частини парку. За автопанцерником бігла ворожа піхота, що енергійно провадила наступ, але ж під нашим вогнем вона примушена була залягти. Розпочалася перестрілка, перестрілка, що тягнулася аж до 3-ої години, коли наші частини пішли в атаку. Залунала «слава» і всі кинулись вперед. Москалі зустріли нас вогнем, але козаки бадьоро бігли

Сотник Олександр Шпилинський під час січневого повстання більшовиків служив молодшим старшиною Наливайківської сотні Гайдамацького Коша Слобідської України. Учасник придушення заколоту та Першого Зимового Походу. В 1920-1921 роках займав посаду начальника розвідного відділу штабу Дієвої армії УНР

вперед і через кілька хвилин почався рукопашний бій. На правому крилі, що стикався з Олександрівською вул., москалі були знищені, але на лівому крилі, що доходив аж до кручі над Дніпром, резерви москалів перейшли в контрнаступ і тиснули наших до Висячого мосту (пішохідний міст через Петрівську алею, відомий тепер як «місток Кохання», — ред.). Дерев та кущі у парку, даючи добре криття, в той же час перешкождали спостерігати. Автопанцерник своїм вогнем стримав

дальший наступ нашого правого крила і таким чином нашу атаку можна було рахувати невдалою. Ми багато згубили убитими і раненими, москалі теж; майже під кожним деревом або кущем були розкидані трупи як наших, так і москалів». Інший учасник подій, сотник Олександр Шпилинський, так описував останню атаку гайдамаків в ніч на 8 лютого: «То була божевільна атака — жорстока та люта... В цій останній атаці багато забили гайдамаків; не було ні одного гайдамака, якого б

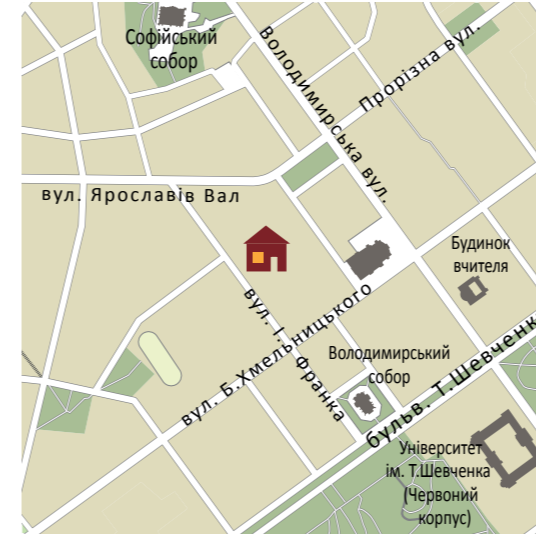
не зачепила куля... Гайдамаки вже не ходили, а лазили по саду від втоми та поранень, але ні один не хотів відійти від своїх». Значна перевага ворожих сил й загальне погіршення стратегічної ситуації змусили українське командування прийняти рішення про відступ з цієї частини міста, що призвело й до евакуації військ Центральної Ради з Києва.

Симон Петлюра з бійцями Гайдамацького Коша Слобідської України. Одна з найбоєздатніших військових частин Армії УНР в січні 1918 року

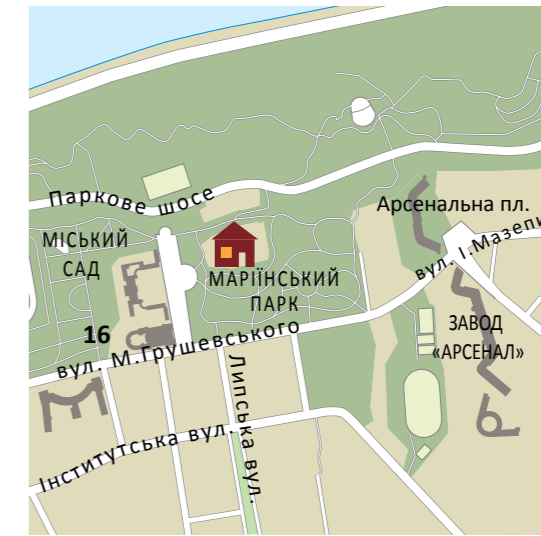
АДРЕСИ ПРОЖИВАННЯ ВИЗНАЧНИХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЯЧІВ

1918

Всеволод Петрів

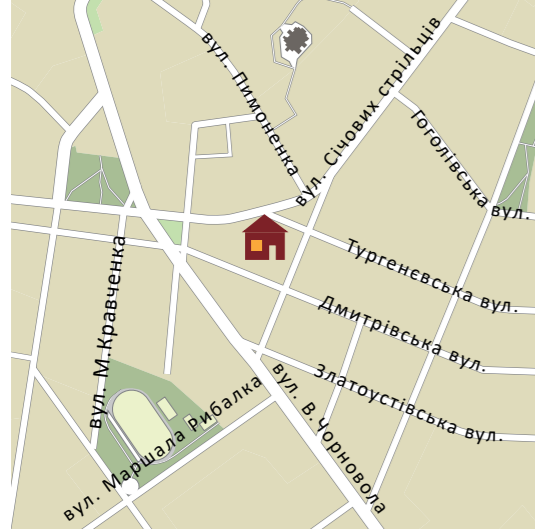
Командир полку ім. Костя Гордієнка, начальник Житомирської юнацької школи, військовий міністр (1919 р.) й начальник Генштабу армії УНР (1921 р.) Всеволод Петрів мешкав у Києві на вул. Нестерівській (тепер І. Франка), буд. 17, кв. 14.

Євген Коновалець

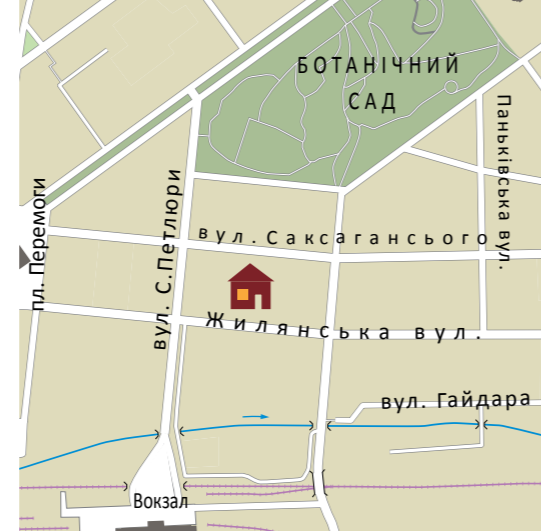
Наприкінці 1918 — на початку 1919 рр командування Осадного корпусу військ УНР (командувач — отаман Євген Коновалець) розташувалося в будинку по вул. Олександрівській, 6 (київська контора Удільного відомства, тепер М. Грушевського, 7).

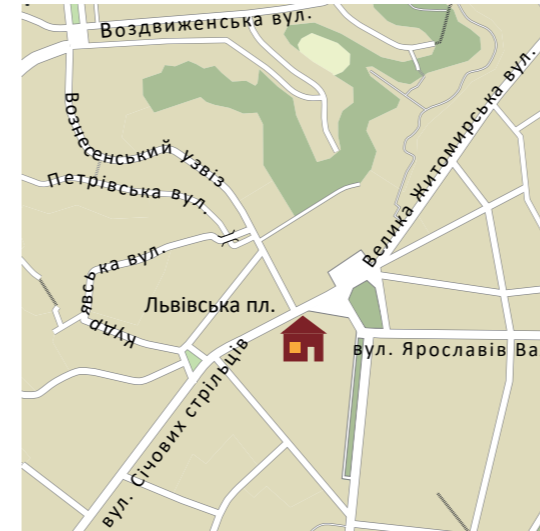
Володимир Сальський

Відомий український діяч, командувач Запорізької групи армії УНР й командувач армії УНР (1919 р.), військовий міністр (1920 р.) Володимир Сальський мешкав на вул. Тургенівській, буд. 87, кв. 7.

Марко Безручко

Начальник штабу корпусу Січових стрільців (1919 р.) й начальник 6-ї Стрілецької дивізії армії УНР (1920 р.) Марко Безручко у Києві в 1918 р. мешкав на вул. Маріїнсько-Благовіщенській (тепер Саксаганського), 123, кв. 6.

Володимир Сінклер

Відомий український військовий діяч, перший генерал-квартирмейстер, начальник штабу армії УНР (1919 р.) й начальник Генштабу армії УНР (1920 р.) генерал Володимир Сінклер мешкав у 1918 р. на вул. Львівській (тепер Січових стрільців), буд. 7, кв. 11.

Олександр Натієв

Командир Запорізької дивізії генерал Олександр Натієв мешкав у 1918 р. на вул. Караваєвській (тепер Льва Толстого), буд. 23, кв. 2.

«Мілітарний атлас Києва» виходить у рамках проекту «Історичний полігон»

У відкритому доступі ви можете переглянути лекції, які відбулися в рамках заходу на YouTube-каналі Експертного Корпусу.

 YouTube <https://bit.ly/2zt0SWM>

Видання розповсюджується безоплатно. З питань отримання контакуйте з нами:

 www.facebook.com/ExpertCorps/

 www.expcorp.org.ua

 expert.corps@gmail.com

Наклад 1000 примірників

Видруковано в типографії «Новий друк»

Київ, 2018